

*Maria Laakso*



**”Laskutan yksinäisyydestä, lievitän sitä maksua vastaan.”  
Seksuaalisuus ja ekonomisaatio Kari Hotakaisen romaanissa  
*Huolimattomat***

”Näytä minulle kuvia, sanoja en enää ymmärrä”, kuuluu Kari Hotakaisen romaanin *Huolimattomat* (2006) ensimmäisen osan alkuun painettu motto. Romaanin aloittava lause virittää kiinnostavan kerronnallisen pulman: kuka vaatii kuvia, kuka ei enää ymmärrä sanoja, kenen äänen lauseessa kuulemme? Erityisesti tekstuaalisen esityksen aloittavana lauseena motto on hämmentävä. Lukijan on vaikea samaistua tähän puhujan vaateeseen – onhan lukija juuri itse astumassa sisään varsinaiseen sanojen rykelmään: romaaniin. Lause onkin väistämättä luettava ironisesti värittyneenä, jonkun sellaisen puheena, jonka välittämää ajatusmaailmaa teksti itse ei allekirjoita.

Myöhemmin romaanissa motto saa selityksensä, kun paljastuu, että yksi romaanin keskeisistä aiheista on pornoteollisuus. Romaanin varsinaista juonta halkovat yksityiskohtaiset kuvaukset Wankers Choice -tuotantoyhtiön taiteellisen johtajan Matt Dicksonin ohjaamista ja tuottamista pornoelokuvista. Liioitellut nimet vihjaavat kertojan ottavan etäisyyttä tähän säädyttömään visuaaliseen ilotteluun ja samaan vihjaavat elokuvajaksojen romaanin henkilöahmoissa aiheuttamat vaikutukset:

Naisvankilan kuvat tulivat väkisin mieleen. Mokka käänsi suihkun kylmäksi ja suoraan silmilleen. Aaronin ja Maryn pyllyt pyörivät edelleen verkkokalvoilla ja muistuttivat Mokkaa hänen oman elämänsä seksittömyydestä. Jos Matt Dickson olisi ollut todistamassa Mokaan turhaa yritystä puhdistautua kuvakuonasta, hän olisi estottomasti iloinnut tilanteesta. Dicksonin mukaan onnistunut porno on siirapin ja liiman yhdistelmä, jota on mahdotonta poistaa mielestä (*Huolimattomat*, 18; tästä eteenpäin H.)

Porno näyttäytyy siis romaanin maailmassa tahmeana likana, joka tahrii kuluttajansa hiljalleen. Tämän metaforan myötä alun motto osoittautuu nimettömän kuluttajan puheeksi, aivopestyn kuluttajan markkinoille suuntaamaksi vaateeksi kuvista sanojen sijaan.

Seksuaalisuus sekä seksuaalisen toiminnan kaupallistuminen on Hotakaisen *Huolimattomat*-romaanin keskeisin tarkastelun kohde. *Huolimattomat* hahmottelee maailman, jossa taloudelliset toimet ulottuvat yhä uusille elämänalueille, kuten seksuaalisuuteen, ja tämän seurauksena pornoteollisuuden siirappinen liima valuu myös tavallisten ihmisten välisiin seksuaalisiin suhteisiin. Avainkäsitteenä romaanin luennassa voidaan nähdäkseni pitää *ekonomisaatiota*. Käsite on yhteiskuntatieteiden synnyttämä ja sillä viitataan talouteen liittyvän sanaston ja toimintatapojen jatkuvaan leviämiseen

muille kuin taloutta koskeville elämänalueille. Useimmiten käsite liittyy politiikan taloudellistamisesta käytyyn keskusteluun, mutta sama ilmiö koskee myös kieltä ja sitä kautta kirjallisuutta. Tiina Käkelä-Puumalan (2008, 78–79) mukaan talouteen liittyviin kysymyksiin on kirjallisuustieteen kentällä kiinnitetty varsin vähän huomiota kirjallisuussosiologisen tarkastelun ulkopuolella samanaikaisesti kun talousretoriikka on tehnyt hitaan mutta vääjäämättömän ”invaasion” kirjallisuuden kielelliseen ja kerronnalliseen ilmaisuun.

Tässä artikkelissa tarkastelen *Huolimattomia* ekonomisaation käsitteen kautta eli tarkastellen talouden tunkeutumista siihen kuulumattomille elämänpiireille. Kysyn, minkälaisia ajankohtaisia taloudellisia konteksteja ja puhetapoja romaani hyödyntää käsitellessään seksin, rahan, talouden ja rakkauden toisiinsa tunkeutuvaa olemusta 2000-luvun Suomessa ja minkälaisia talouteen liittyviä kysymyksiä teoksessa tätä kautta aktivoituu. Pyrin erityisesti erittelemään niitä kaunokirjallisia keinoja, joiden avulla kirjallisuus voi pyrkiä paljastamaan taloudellisten diskurssien, käsitteiden ja käytänteiden tunkeutumista vieraille elämänalueille. Tässä tarkoituksessa teen tarkkaa tekstianalyysia ja pyrin siinä soveltamaan kirjallisuudentutkimuksen ekonomiakriittistä käsittelytapaa, jota avaan seuraavaksi.

### **Ekonomisaatio ja talous kirjallisuudentutkimuksen tähtäimessä**

Kirjallisuudentutkimuksella on pitkät perinteet tekstien ja talouden yhteenkietoutumien ja solmukohtien selvittäjänä, erityisesti ideologiakriittisen marxilaisen kirjallisuudentutkimuksen ja taiteen materiaalisia ehtoja tarkastelleen jälkimarxilaisen kulttuuriteorian ansiosta. Uusimpiin aihealueen lähestymistapoihin kuuluu 1990-luvulla yhdysvaltalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa virinnyt *economic criticism* eli *ekonomiakritiikki*, joka pyrkii tarkastelemaan talouselämän retoriikan ja ilmiöiden ilmentymiä kaunokirjallisuudessa sekä talouden ja kulttuurin representaatioiden suhdetta. Tämä voi tapahtua tarkastellen taloudellisia toimintoja ja niiden merkitystä kirjallisuudelle, eritellen taloudellisia konteksteja ja niiden heijastuksia kaunokirjallisuudessa tai arvioiden rakenteellisia yhtäläisyyksiä kielen ja ekonomisten systeemien välillä. Toisessa merkityksessään analyttinen tarkastelu voi suuntautua myös puhtaasti talouden retoriikkaan. (Osteen & Woodmansee 1999; Käkelä-Puumala 2008.)

Käsitteenä tutkimussuuntauksen suomennos ekonomiakritiikki kantaa mukanaan viittauksen kriittiseen reflektioon (ks. Käkelä-Puumala 2008, 49). Kriittisyyden tuleekin olla keskeinen osa ekonomiakriittistä tutkimusotetta, jonka tarkoituksena on purkaa kieleen ja kerrontaan juurtuneita ja näin luonnollistuneita taloudellisia puhetapoja ja ajatusrakennelmia. Kaunokirjallisuudessa ekonomiakritiikki ei kuitenkaan nähdäkseni voi puhtaasti suuntautua vain talouden diskursseihin sitoutuvien teosten kriittiseen luentaan, sillä kaunokirjallisuus saattaa monessa tapauksessa myös pyrkiä aktiivisesti itse

paljastamaan näitä talouden ja kielen liittoutumia. Yksi tällaisia jo itsessään ”ekonomia-kriittisiä” teoksia on *Huolimattomat*, kuten seuraavassa pyrin osoittamaan.

Kirjallisuudentutkijalle käsite *talous* näyttäytyy helposti epämääräisenä kaatoluokkana, jonka alle kasataan kaikenlaista humanistiseen maailmakatsomukseen sopimatonta ainesta (vrt. Amariglio & Ruccio 2009, 382). Voidaan myös kysyä, voiko kirjallisuutta ylipäättään pitää relevanttina tutkimuskohteena tarkasteltaessa taloudellisia toimintamekanismeja, sillä eivätkö talous ja kirjallisuus ole toisilleen varsin vieraita alueita. Mikko Lehtonen (2014, 258–260) esittää teoksessaan *Maa-ilma* kaiken yhteiskunnallisen uusintamisen jakautuvan länsimaaisessa ajattelussa kolmeen itsenäiseen sfääriin: talouteen, politiikkaan ja kulttuuriin. Hän argumentoi tällaisen sfääriajattelun hankaloittaneen yhteiskunnallisten vaikutus- ja riippuvuussuhteiden havainnointia, sillä tosiasiaassa taloudelliset, poliittiset ja kulttuuriset sfäärit ovat aina sidoksissa toisiinsa historiallisesti ja paikallisesti muuttuvilla tavoilla. Sfääriajattelun keskeisin ongelma liittyykin Lehtosen (2014, 286–287) mukaan kohteidensa ”olioistamiseen”: tapaan, jolla yhteiskunnalliset prosessit ja suhteet pelkistyvät olioiksi tai pysyviksi asiantiloiksi. Erityisesti talous luonnollistuu pysyväksi ja aina vallinneeksi asiantilaksi sekä vieläpä nousee sfäärien joukossa määrävimmäksi. Sfäärijakoon nojautuen talous on helppoa ymmärtää inhimillisen olemassaolon perustaksi, politiikka tuon talouden säätelyn keinoksi ja kulttuuri joksikin ylimääräiseksi, joka tuottaa ihmisille iloa talouden sallimissa rajoissa. Kirjallisuuden ekonomiakriittinen tarkastelu voidaan ajatella tavaksi tutkia ja tehdä näkyväksi sfäärien välisiä vaikutussuhteita sekä niitä merkityksen yhteisalueita, joita eri sfäärien välillä väistämättä on ja jotka ovat jatkuvassa muutoksen tilassa.

### Visuaalisuus ja massatuotetun kulutuskulttuurin kritiikki

*Huolimattomat* on rikos- ja rakkausromaani, mutta ennen kaikkea kuvaus talouden ja seksuaalisuuden, kahden ihmistä voimakkaasti ohjailevan järjestelmän läheisyydestä. Romanin päähenkilöitä ovat pahoinpitelystä epäilty Leila Korhonen ja tämän tapausta tutkiva rikoskomisario Antero Mokka, kaksi yksinäistä, joiden välille syttyy romaanin myötä kiihkeä romanssi. Perinteistä romanttista rakkauskuvastoa romaanissa torjutaan kuitenkin mielenkiintoisilla juonellisilla, kielellisillä ja kerronnallisilla keinoilla. Leila paljastuu eräänlaiseksi rakkauden ammattilaiseksi, jonka Hellyys & läheisyys Oy -yritys kukoistaa yksinäisyyden ja toisista vieraantuneisuuden sekä taloudellisten suhdanteiden alla rimpuilevassa nyky-Suomessa. Lisäksi teoksen keskeisiin henkilöihämiin kuuluu ojassa kuolemaa tekevä henkirikoksen uhri Harry Boström. Harry on ollut Leilan hellyysyrityksen asiakas, mutta yrittänyt ulottaa asiakas- ja asiakaspalvelijasuhteen seksuaaliseksi, jolloin Leila on pahoinpideltyt raiskausta yrittäneen Boströmin henkiiheveriin.

Hotakaisen romaanista huokuu voimakas markkinatalouden kritiikki. Romanin maailma on täynnä yksinäisiä ja hellyydenkipeitä, sillä raha on korvannut autenttiset

ihmissuhteet tunkeutumalla ihmisten väliin. Teema ei ole kirjailijan tuotannossa ainutkertainen. Hotakaisen proosassa kapitalismin kritiikki pureutuu eritoten modernin kapitalismin myötä muuttuneeseen työelämään, joka on monissa romaaneissa tärkeä ja toistuva teema. Hotakaisen henkilöhahmotkin rakennetaan poikkeuksellisen voimakkaasti juuri ammattinsa kautta. Tietyssä mielessä Hotakaista onkin varsin mielekästä lukea perinteisen marxilaisen kehyksen kautta, työstä vieraantumista voimakkaasti tematisoivana kirjailijana. Ajatus siitä, että pääoman rakenteellinen pyrkimys arvonnäisyyteen aiheuttaa kaupallisten käytänteiden leviämistä yhä uusille elämänalueille, on lähes kaikkien Hotakaisen romaanien keskeisiä yhteiskunnallisia teesejä ja näkyy myös *Huolimattomissa*.

*Huolimattomat* pyrkii kiinnostavasti myös massakulttuurin ja kulttuuriteollisuuden lainalaisuuksien paljastamiseen. Tähän suuntaan lukijaa johdattelevat erityisesti teoksen kerrontaan leikatut kohtaukset Matt Dicksonin pornoelokuvien kuvauksista:

Matt Dickson nosti oikean kätensä pystyyn ja huusi megafoniin: Pankaa, käy! Kaksikymmentä kameraa alkoi yhtäaikaisesti ikuistaa filmille lihan voittoa hengestä. Jotkut kameramiehet suistuivat johtoihin ja kaatuivat näyttelijöiden päälle sillä seurauksella, että naiset erehtyivät luulemaan heitä näyttelijöiksi ja riuhtaisivat heidät mukaan lihakasaan. Dickson antoi kaiken mennä omalla painollaan.

Äänittäjät yrittivät isojen mikrofoniensa kanssa puikkelehtia parhaille paikoille saadakseen ääninauhalle harvinaista materiaalia, joka ensi kuulemalta toi mieleen makkaratehtaan epäkuntoon menneen sekoittimen. Kaikkein vaikeinta oli kasan alimmaisilla, jotka eivät kyenneet erottamaan yllään riehuvasta lihakasasta sitä elintä, jota olivat työstämässä. (H, 47.)

Katkelma kääntää groteskin irvokkaasti nurin raamatullisen ihanteen, jonka mukaisesti ihmisen tulisi pyrkiä hengen voittoon lihasta. Dicksonin komento ”Pankaa, käy!” on puolestaan parodia Hollywood-ohjaajien ”Kamera, käy!” komennosta. Onkin tärkeää huomata, ettei Hotakainen limitä romaaniinsa esityksiä ainoastaan itse pornoelokuvista, valmiista kulttuurituotteista, vaan myös laajemmin niiden tuotannollisista prosesseista kuten tässä. Näin esiin ei nosteta niinkään pornoa elokuvan genrenä vaan pornoa kulttuuriteollisena tuotteena.

Tekstin temaattiseen valokeilaan nousee seksuaalisuuden ja kulttuuriteollisesti tuotetun seksuaalisuuden välinen jännite. Joukkopano on liioiteltu massatuotannon kuva, jossa ihmisyksilöiden sukupuolielimet ja tätä kautta yksilöt sulautuvat toisiinsa yhtyvään massaan. Jäljellä on kertojan sanavalinnan mukaisesti lihakasa, jossa yksilöt palautuvat pelkäksi liikkuvaksi lihaksi. Tekstikatkelmassa joukkopanon näyttelijät sulautuvat yhdeksi valtavaksi organismiksi, joka riistäytyy hallinnasta omaehtoisesti ja vääjämäämättä toimivaksi koneeksi. Syntyvä ”panokone” muistuttaa Chaplinin *Nykyajan* tehdastyön vertauskuvaa, rattaistoa joka imee tehdastyöläisen sisuksiinsa. Samalla tavalla joukkopano-elokuvan itseohjautuva lihamassa imaisee sisäänsä

kohtausta kuvaavat kulttuuriryöläiset: kameramiehet. Seksuaalisuus näyttäytyy kaupalliseen massatuotantoon yhdistyessään siis eräänlaisena hallitsemattomana koneena tai kaiken nielevänä hirviönä.

Visuaalisuus ja erityisesti visuaalinen esittäminen, representointi, on romaanille tärkeä teema ja toistuva motiivi. Tältä kannalta tärkein on romaanin ensimmäinen luku, joka kahlaa lävitse välitteisen visuaalisuuden historian. Romaani lähtee liikkeelle esittelemällä maailman ensimmäisen valokuvan Joseph Niépce'n valokuvan savupiipuista vuodelta 1826, esitellen sitten liikkuvan kuvan historian ja päätyen lopulta 2000-luvun pornoteollisuuteen. Romaanin ensimmäinen luku tiivistää romaanin kriittisyyden. Ällistyttävät keksinnöt ja huikeat taltioimisen ja esittämisen edistysaskeleet johtavat epätodelliseen pornoon, jonka pauloissa myös Antero Mokka esitellään: ”Mokka antoi liejuisen ja vivahteettoman pornon tainnuttaa itsensä veltoksi lihassmassaksi, joka nöyränä maksaa Dicksonin virittämät viulut.” (H, 14.) *Huolimattomissa* nykyaika ja sille tyypillinen seksuaalikäyttäytyminen, ihmisten halut, toiveet ja tarpeet mukautuvat kaupallisen pornoteollisuuden loihtimiin ihannekuviin. Porno tuottava kulttuuriteollisuus muuttaa romaanin ihmisten väliset suhteet vaihtosuhteiksi, jolla on vaikutuksensa erityisesti naisten ja miesten välisiin seksuaalisiin valtasuhteisiin: naiset myyvät seksiä ja miehet ostavat sitä. Tämä ihmissuhteiden ekonomisaatio palautuu romaanin eetoksessa selkeästi nykyaikaan ja kapitalistiseen talousjärjestelmään.

Erityisesti elokuvallisuus ilmenee Hotakaisen romaanissa kiinnostavasti varsin monella tekstin tasolla, sillä sitä ilmentetään sisällön, estetiikan ja kerronnan keinojen kautta. Kerronnassa esiintyy esimerkiksi nopeita ja elokuvallisia montaasimaisia leikkauksia sekä zoomauksen ja loitonnuksen tehokeinoja. Yksi romaanin keskeisimmistä luvuista on luku, jossa kuvataan Boströmin raiskausyritys. On kerronnallisesti tärkeää, että luku kehystetään jo edellisen luvun lopussa tilanteella, jossa Mokka haastattelee Boströmiä. Luku päättyy lauseeseen: ”Silmien takana alkoi juuri elokuva. Katsoja ei halunnut sitä nähdä, mutta sitä ei häneltä kysytty.” (H, 158.) Haastattelusta järkyttynyt Mokka siis näkee raiskauksen mielessään, mutta kuin elokuvana. Seuraava luku alkaa näin:

Elokuva alkoi siitä, kun Leila Korhonen avasi Harri Boströmille oven syyskuun toisena päivänä kello 17.56. Boström astui sisään, riisui pikkutakkinsa ja alkoi vihellellä aukoa paitansa ylimpiä nappeja. Tunnelma oli niin tuttavallinen, että katsojalle tuli mieleen, olisiko heidän välillä muutakin kuin asiakassuhde. (H, 159.)

Tässä luvussa elokuvasta tulee omalaatuisella tavalla metafora asioiden näkemiselle mielessä. Katkelmassa Moka'n kuvittelupositio vertautuu katsojan rooliin, mutta sama rooli tarjoillaan myös lukijalle, joka voi halutessaan eläytyä tunnelmaa arvioivan kohtauksen katsojan positioon. Keskeistä luvun alun ja edellisen luvun lopun elokuva-metaforassa

on käsitys elokuvasta tai liikkuvasta kuvasta katsojansa vangitsevana esitysmuotona. Liikkuva kuva esitetään romaanissa voimallisena mediumina, jota kaupallisen seksin markkinamiehet väärinkäyttävät aiheuttaen näin ihmisten vieraantumista aidoista ja autenttisista seksuaalisista suhteista.

Myös romaanin nimeä voidaan tulkita viittauksena elokuvaan: mukaelmana *Levottomat*-elokuvan (2000) nimestä. *Levottomat* herätti ilmestyessään runsaasti huomiota seksikeskeisyydellään, jota oikeutettiin elokuvan markkinoinnissa rakentamalla elokuvalla statusta sukupolvikuvauksena.<sup>1</sup> Myös *Huolimattomat* on sukupolvikuvaus suomalaisesta nykytodellisuudesta, joka Hotakaisen analyysissä näyttäytyy kuitenkin erilaisena kuin *Levottomissa*. *Huolimattomien* Suomi on nimittäin eräänlainen seksin kehitysmää, joka on valovuosien päässä Matt Dicksonin hengästyttävistä seksivisioista. Tämä tiivistyy esimerkiksi lauseeseen: ”Leila Korhonen oli herännyt seksuaalisuuteensa suomalaisella maaseudulla. Se oli sama kuin olisi herännyt janoon Saharassa.” (H, 20.) Keskeinen keino romaanin kriittisessä aikalaisdiagnoosissa onkin limittää kerronnassa toisiinsa kansainvälistä pornotuotantoa ja suomalaisten henkilöhahmojen arkista elämää. Tällaisten koomisten rinnastusten kautta romaani osoittaa, että kiulu tavallisen kansan harrastaman seksin ja kulttuuriteollisuuden representoiman seksin välillä on syvä ja kaupallisen seksin kyllästävä visuaalinen kulttuuri tuottaa kuluttajilleen ahdistusta.

Kaupallistuneen seksin teeman kautta romaanissa korostetaan myös laajemmin seksuaalisiin representaatioihin kytkeytyviä luokkaintressejä. *Huolimattomissa* yritysmaailmaa kuohuttaa luovuuden ja seksuaalisuuden suhdetta tutkiva konsulttikirjailija Richard Pakila, jonka menestysteoksessa ”Luova paneva luokka” esitetään, että yhteisöjen on oltava valmiina seksin saralla tapahtuviin muutoksiin. Pakila kirjoittaa: ”Homojen ja lesbojen rinnalle nouseva luova luokka ei tyydy latteaan turvaseksiin, se vaatii brutaalia panemista jaksakseen ylläpitää ajan vaatimia ylikierroksia.” (H, 146.) Nimi Richard Pakila viittaa tahallisen kömpelösti ekonomisti Richard Floridaan, joka on lanseerannut paljon käytetyn ”luovan luokan” käsitteen.<sup>2</sup> Luovan luokan käsitteen parodian kautta romaani vahvistaa rooliaan aikalaiskuvauksena, sillä luovaa luokkaa on käytetty ja käytetään eräänlaisena ajan hengen vangitsijana. *Huolimattomien* ajan henki on kaikista rajoista vapautunut seksi, jonka vapauttamista edistävät kaupalliset tahot piittaamatta uudenalaisen seksikulttuurin sopimattomuudesta tavallisten kansalaisten maailmaan.

### **Hoivatyö sukupuolittuneena käytänteenä ja taloudellisena toimintana**

Yksi romaanin keskeisistä temaattisista kentistä liittyy hoivan ja hoivatyön yhteiskunnallisiin merkityksiin, sillä tällaiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin Leilan ammatillinen toiminta romaanissa kiinnitetään. Leilan menestyksekkäs yhden naisen yritys Hellyys ja Läheisyys Oy<sup>3</sup> on romaanin fiktiivisessä todellisuudessa kirjattu kaupparekisteriin toimi-

alanaan ”pahanolon poistaminen ja hyvänolon palauttaminen” (H, 134). Yrityksen nimi on tahallisen irvokas sanayhdistelmä, eräänlainen katakreesi, jossa yhdistyy inhimillisen kanssakäymisen yksityinen alue (hellyys, läheisyys) ja kylmä ja persoonaton talouden kieli. Samanlainen inkongruenssi leimaa koko romaania: yksityiseen, läheiseen, tunteisiin yhdistyvä toiminta kietoutuu jatkuvasti taloudelliseen hyödyntavoitteluun. Tällainen jatkuva vastakkain asettaminen on Hotakaisen huumorille tavanomaista (vrt. Laakso 2014), mutta samalla se on teoksen keskeisin retorinen keino, joka paljastaa tekstin sanoman.

Hoivatyö<sup>4</sup> on kiinnostavalla tavalla sukupuolilatautunut käsite, sillä sen avulla nais-tutkimus on korostanut naisten kodin piirissä tekemän palkattoman hoivatyön yhteiskunnallisia merkityksiä (Anttonen & Zechner 2009, 16–18). Hoiva on ylipäätään universaalisti ollut voimakkaan sukupuolittunut käytänne, eikä olekaan ihme, että juuri feministinen tutkimus nosti hoivan teoreettisen ja poliittisen huomion kohteeksi. Hoivatyö käsitteenä merkitsi irtaantumista ajatuksesta, jossa nainen on luonnostaan hoivaava ja empaattinen ja toteuttaa hoivatessaan sukupuolensa asettamia ihanteita. 1970-luvulla feministisen liikkeen ja tutkimuksen keskuudessa käytiin niin kutsutua ”kotityökeskustelua” (*domestic labour debate*), jossa vaadittiin taloudellisen arvon laskemista yhteiskunnan näkyvien rakenteiden ulkopuolella tehtävälle naisten työlle. (Anttonen & Zechner 2009, 19–21; ks. myös Dalla Costa & James 1975, 16.) Tämän kaltaisen keskustelun perusteella ajan naisliikkeen keskeisimmäksi vaatimukseksi nousi se, että kotona tehtävälle hoivalle olisi laskettava taloudellinen arvo ja että siitä tulisi maksaa palkkaa (Anttonen & Zechner 2009, 19–21).

*Huolimattomien* Leila Korhosessa on annos 1970-luvun feministiä, sillä myös hän kääntää naiselle aikaisemmin ikään kuin ”luonnostaan” langenneen hoivatyön taloudellista hyötyä tuottavaksi yritystoiminnaksi tarjoamalla asiakkailleen hellyyttä ja läheisyyttä. Romanin eetos ei kuitenkaan sitoudu lainkaan vanhakantaiseen feministiseen diskurssiin, joka vaatii hoivan kiinnittämistä taloudelliseen arvoon. Romanin retorinen pyrkimys on pikemminkin päinvastainen: taloudellinen arvo ja rakkauteen ja pyyteettömyyteen perustuva hoiva tulee erottaa toisistaan – rahan mahti ihmisten välisissä hoivasuhteissa näyttäytyy irvokkaana ja johtaa luonnottomuudessaan ihmisten välille virittyvään väkivaltaan. Toki tekstin satiirisuus ja ironisuus tekevät tekstin moraalisisista kannanotoista jossain määrin ambivalentteja.

Leilan yrityksen kautta romaani ottaa kantaa myös hoivatyön modernimpaan muotoon: hoivayrittäjyyteen, jonka merkitys on Suomessa kasvanut 2000-luvulla huomattavasti. Yhteiskunnallisen hoivan toteuttamisesta vastaavat kuntien ja valtion kaltaisten toimijoiden sijaan yksityisiä palveluita tarjoavat yritykset. (ks. Rissanen ja Sinkkonen 2004, 6–7.) Leilan yritys edustaa tällaista modernia hoivayrittäjyyttä, ja Leilan ajatusten kautta kertoja myös pohtii hoivan taloudellistumisen yhteiskunnallista tunnustettua:

Leilaa ärsytti, että valtionverotuksessa myönnetty kotitalousvähennys koski vain siivous- ja remonttikustannuksia. Juuri kun ihmiset, varsinkin keski-luokkaiset, olivat valmiit luopumaan vuosikymmeniä kestäneestä urakoinnistaan, verottaja ei ulottanut vähennysoikeuttaan koskemaan myös henkisiä palveluja. Näin ollen Leilan asiakkaat eivät voineet vähentää hoitokuittejaan verotuksessa, vaikka Leila koki tekevänsä suursiivousta uuden ajan kellarissa. (H, 144.)

Katkelmassa Leilan hoivayritys rinnastetaan tavanomaisempiin taloudelliseen vaihtoarvoon sidottuihin arkisiin töihin: siivoukseen ja remonttiin, joita suomalainen yhteiskunta tukee verotuksen kautta. Sama problematiikka nousee vielä räikeämmin esiin Boströmin päiväkirjamerkinnöistä:

Rahalla saan. Millä rahalla? Enempää ei ole. Valtio vie liikaa. Elätän elätettä, kaljajuoppoja ja sossun tyyppejä. Omaan hyvinvointiin ei jää tarpeeksi. Eikä näistä saa vähennyksiin kuin osan. Omavastuu on liian iso. Vastuu mistä? Mitä addiktioita yhteiskunta tukee? Viinaa ja huumeita. Hellyydenkaipuuta ei tueta. Missä on suojaverkko, johon minä voin pudota, varmana siitä etten satuta itseäni. (H, 71.)

Jälkimmäisessä katkelmassa tekstin kertoja sommittelee henkilöhahmonsua suuhun lukijoiden helposti tunnistamaa puhetapaa verovarojen väärinkäytöstä. Puhetavan silmiinpistävä kuluneisuus osoittaa, ettei teksti itse sitoudu sen välittämään arvomaailmaan. Boströmin ajattelusta paistaa läpi itsekeskeisyys ja kyvyttömyys asettua yhteiskunnan heikompiensa asemaan. Katkelma esittää kuitenkin kiperän kysymyksen: jos yhteiskunta tuottaa sellaiset sosiaaliset puitteet, joiden sisällä jotkut yksilöt putoavat vaille vastakkaisen sukupuolen tarjoamaa hellyyttä siinä määrin, että he ovat pakotettuja ostamaan läheisyyttä, tulisiko yhteiskunnan myös tukea taloudellisesti jäsentensä tarpeita hellyyteen? Boströmin eettisesti vastenmieliseksi leimaantuvan hahmon kautta teoksessa pohditaan laajalti yksilön tarpeiden muodostamaa hierarkiaa – mikä kaikki voidaan katsoa hyvinvoinnille välttämättömäksi ja mille kaikelle voidaan tätä kautta myös laskea hinta, mikä kaikki ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyvä on mahdollista taloudellista?

*Huolimattomat* ei kuitenkaan käy keskustelua ainoastaan yksityisen/pyyteettömän ja yhteiskunnallistetun/palkallisen hoivan murtuneista rajoista. Leilan yrityksen nimeen Hellyys ja läheisyys Oy ja sen toteuttamaan yritystoimintaan kätkeytyy nimittäin alusta saakka piiloisena myös ajatus seksityöstä<sup>5</sup>, siitä huolimatta, että keskeinen jännite Leilan tekemän hoivatyön ympärillä rakentuu hänen piirtämänsä tiukkaan rajaan stigmatsoivan seksityön ja hoivatyön välille. Leila pyrkii nimittäin avoimesti poistamaan huora-käsitteen sukupuoli- ja seksisidonnaisuutta ja haluaa määritellä kieltä uudelleen osoittaakseen huoran käsitteen olevan kapitalistisen talousjärjestelmän sisäisiä työsuhteita leimaava metafora:



En ole huora jos sitä ajattelet. Koko käsite pitäisi purkaa osiin. Huoria on kaikissa ammattiryhmissä. Se kadonnut [Boström] on suurimpia huoria joita olen tavannut. Suurimmat ovat usein jopa tietämättömiä omasta huoruudestaan. Eräänlaisia syntymähuoria. (H, 124.)

Boströmin ammatti on koomisesti nimetty ”missing link manager”, joka toimii ”puuttavana linkkinä yrityksen, asiakkaan ja lopullisen kuluttajan välissä” (H, 59). Boström on siis Leilan mukaan edustamansa yhtiön huora. Ajattelussaan Leila sitoutuu yhtäältä varsin marxilaiseen ajatusmaailmaan. Karl Marx ja Friedrich Engels (1848) kirjoittavat *Kommunistisessa manifestissaan*, että kapitalistinen talousjärjestelmä muuttaa työläiset tavaroiksi joiden on ”pakko myydä itseään kappalekaupalla”. Onkin tärkeää huomata, että käyttämäni ekonomisaation käsite liittyykin läheisesti niin kutsuttuun *reifikaatioon* eli tavarautumiseen, jota monet marxilaiset yhteiskunta- ja kulttuuriteoreetikot pitävät kapitalistisen talousmuodon ominaispiirteenä ja vallitsevana yhteiskunnallisena suhteena. Tässä käytän käsitettä samoin kuin Georg Lukács (1971, 87), joka tiivistää reifikaation toisaalta autonomisoivan työn tuloksia erillisiksi niiden tuotannon prosesseista ja tekijöistä ja toisaalta esineistävän ihmissuhteita siten, että ihmisten väliset suhteet näyttäytyvät esineiden välisten suhteiden kaltaisina (reifikaatiosta kirjallisuudessa ks. Ojajärvi 2006). Samalla tavoin romaanissa moderni työelämä näyttää seksityön kaltaisena itsen myymisenä.

Kiinnostavinta *Huolimattomien* hoivatyön ja seksityön yhteydessä on kuitenkin kiinnittää huomiota tekstin kieleen ja kerrontaan. Seksityö on Leilan pyrkimyksistä huolimatta ja käytännössä juuri niiden kautta eräänlainen kerronnan taustateksti, tulkinnallinen viitekehys, jonka kautta lukija Leilan työtä pakotetaan tarkastelemaan. Samoin Leilan pyrkimys huora-sanan uudelleenmäärittelyyn ilmentää romaanin tietoisuutta kielestä ja sanoihin kytkeytyvistä valta-asetelmista, joita talouden kieltä vieraille elämänalueille levittävä ekonomisaatio tuottaa ja joihin keskityn seuraavaksi tarkemmin.

### **Asiakas ja myyjä yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja sukupuolisia suhteita läpäisevinä metaforina**

Yksi ekonomiakriittisen luennan keskeisimpiä päämääriä on nähdäkseni pyrkimys paljastaa kieleen pesiytyneitä ja pinttyneitä talousmetaforia, jotka luonnollistavat talouden mekanismeja ja ulottavat niitä talouden ulkopuolisille elämänalueille. Kuten George Lakoff ja Mark Johnson (2003) kognitiivisen metaforateorian tutkimusklassikossaan *Metaphors We Live by* vakuuttavasti osoittavat, metaforan olemus on itseasiassa kielellinen vain toissijaisesti. Ihmisen käsite- ja kokemusmaailma on lähtökohtaisesti metaforisen kielen läpituokema, ja vakiintuessaan metaforat siirtävät kielellisten ilmausten välisiä merkitysyhteyksiä ja kaltaisuuksia osaksi inhimillistä toiminnan ja ajattelun kenttää.

Talousretoriikka ja talousteoria ovat jo itsessään täynnä metaforista kielenkäyttöä ja kuolleiksi luonnollistuneita metaforia, ja merkityksiin liittyvä vaihto liikkuu yhä kiihtyvästi myös toiseen suuntaan: taloudesta kulttuuriin ja myös tieteeseen (Koritz & Koritz 2009; McCloskey 1998, 40–44). *Huolimattomat* onkin metaforakriittiselle luennalle altis, koska teos käyttää talouspuhetta ja talouteen liittyviä metaforia varsin ohjelmallisesti. Juuri ohjelmallisuudessaan talousmetaforat ironisoituvat ja nousevat näin tulkinnallisesti merkittäviksi. Romaanissa esimerkiksi todetaan pahuuden kärsineen *inflaation* (H, 30) tai puhutaan terveydenhoitajan seksivalistuksessaan *mainostamista* (H, 257) rakkaudesta, hellyydestä ja läheisyydestä.

Jopa personifioitu Kuolema ammentaa talouden kielestä tullessaan noutamaan kuolemaa tekevää Boströmiä ojasta. Kohtaus on kiinnostavasti eräänlainen ”saiturin kuolema” -mukaelma. Saiturin kuolema on länsimaisessa kulttuurissa keskiajalta saakka kiertänyt ja yhä uusinnettava tarina, jossa maalliseen vaurauteen ja elämään itsepintaisesti takertuva kitupiikki kohtaa elämänsä päättyessä kuoleman, joka anastaa hänen maallisen vaurautensa.<sup>6</sup> Tarinassa käsitellään moralisoiden rahakeskeisen elämän tyhjyyttä ja merkityksettömyyttä. Samanlainen moraliteetti rakennetaan Hotakaisen romaanissa Kuoleman nuhdella Boströmiä:

Minun pitäisi olla jossain aivan muualla. Saattokodeissa, harmaissa tölleissä, vuokra-asunnoissa, rivitalon pätkissä, kaikkialla missä elämä loppuu luonnollisesti. Viet minun kallista aikaani. Enkä voi laskuttaa senttiäkään. Sinä laskutit ajastasi kaksi sataa euroa per tunti, eikö niin? [–] Mitä asiakkaasi saivat sillä rahalla? Saivatko jotain, mitä heillä ei jo ollut? (H, 65.)

Tässä tekstin perustana toimii taloudelliseen vaihtoon pohjaava sanonta ”Aika on rahaa”, jota tekstissä ei sellaisenaan lausuta, mutta joka on piilevänä läsnä Kuoleman sanavalintojen kautta. Tekstissä siis nostetaan lukijan tarkasteltavaksi tapaa, jolla taloudellinen ajattelu on kieleemme ja ajatteluumme pesiytynyt.

*Huolimattomien* analyysissä talouteen liittyviä metaforia ei ole aina helppo palauttaa teoksen kerronnassa esiintyviin ääniin, sillä romaani sisältää runsaasti ajatuspuhetta, jossa kertojan ja henkilöihahmon diskurssit sekoittuvat. Voidaan kuitenkin todeta, että taloudellisten metaforien käyttö läpäisee kaikkien henkilöihahmojen sekä myös kaikkietävän kertojan puheen tapaa. Tämä on merkittävää, sillä ekonomisoitunut kieli ei näin ollen jää romaanin synnyttämän fiktiivisen maailman piirteeksi, vaan sen osoitetaan olevan läsnä myös meidän maailmamme kommunikaatiossa.

Kaikkein keskeisin, koko teosta ja kaikkia siinä esiintyviä yhteiskunnallisia suhteita läpäisevä talousmetaforapari on myyjä ja asiakas, jotka toistuvat ja kertautuvat kaikissa romaanin kuvaamissa suhteissa ja tilanteissa sekä myös romaanin kuvaamassa työssä. Romaanin kolmen keskeisimmän päähenkilön elämässä tämä metaforapari näyttäytyy eri tavoin, mutta on jatkuvasti läsnä kaikessa romaanille keskeisessä toiminnassa ja

kielenkäytössä. Kenties räikeimmin asiakas–myyjä -metaforaparia sovitellaan romaanissa poliisin ja rikollisen väliseen suhteeseen. Rikoskomissaari Mokka näkee nimittäin rikolliset asiakkaina, kuten kertojan välittämä Mokan ajatuspuhe jatkuvasti osoittaa:

Asiakkaalla on oikeus provosoida, mutta minun itseni on syytä muistaa, että olemme täällä huoneessa siksi, että hänen itsehillintänsä ja arvostelukykynsä ovat pettäneet. Olen kauppias, joka myy rauhaa ja ostaa totuutta. (H, 29.)

Samankaltainen ammatti-identiteettiinsä hautautuva poliisihahmo, komisario Vikström, esiintyy Hotakaisen *Klassikossa*. Romaani tekee *Huolimattomien* tavoin satiirista analyysia taloudellisten käytänteiden tunkeutumisesta muille elämänalueille, enimmäkseen tutkaillessaan kirjallisuuden ja median alennustilaa. Niin Vikström kuin Mokkakin mieltävät huvittavalla tavalla jahtaamansa rikolliset asiakkaiksi. Naurettavuudesta<sup>7</sup> huolimatta visio poliisin työhön tunkeutuvasta asiakas-puheesta on kuitenkin kauhistuttava. Poliisi kuuluu yhteiskuntaa ja sen yleistä järjestystä ylläpitäviin voimiin, jonka tulisi yleisen oikeustajun mukaisesti toimia lahjomattoman oikeudenmukaisesti. Asiakaslähtöinen ajattelutapa vastustaa räikeästi tällaista yleistä käsitystä laista ja järjestyksestä talouden sfääristä riippumattomana toimintana. Romaani tuntuuikin toistavan Marxin ja Engelsin *Kommunistisen manifestin* kohtaa:

Porvaristo on riisunut pyhydenhohteen kaikilta toimilta, joita tähän asti pidettiin kunnianarvoisina ja joihin suhtauduttiin pelonsekaisella hartaudella. Se on muuttanut lääkärin, lakimiehen, papin, runoilijan ja tiedemiehen pelkiksi maksua vastaan työskenteleviksi palkkatyöläisikseen. (Marx & Engels 1848, 29.)

Poliisin ammatilta tuntuu kielen ekonomisaation kautta kadonneen se ”pyhydenhohde”, joka sille yhteiskuntarauhaa ja järjestystä ylläpitävänä voimana kuuluisi. Mokan puhetavassa tätä eettistä aspektia koetellaan jatkuvasti kun kertoja sommittelee talouspuhetta poliisihahmonsä ammatilliseen ajatteluun. Esimerkiksi Mokan ajattelussa sekoittuvat huolestuttavasti lain periaate ”syytön kunnes toisin osoitetaan” ja kaupan lakeihin kuuluva slogan ”asiakas on aina oikeassa” hänen pitäessään periaatteen kuulustelutilanteessa lausetta ”[K]aikki on niin kuin asiakas sanoo, kunnes toisin todistetaan.” (H, 78.) Tällaisia puhetapoja luovasti yhdistellen romaani etsii jatkuvasti kerronnan kielen tasolla talouden puhetapoja tarkoituksenaan osoittaa niiden todellisuutta vääristävä vaikutus.

Myyjän ja asiakkaan muodostaman metaforaparin kautta Hotakaisen romaanissa käsitellään erityisesti ihmisten välisiä valtasuhteita, sillä valtaan liittyvät kysymykset ovat alati läsnä talouden kielestä lainatuissa sanoissa. Tarkasteltaessa myyjän ja asiakkaan käsitteiden konnotaatioita aiemmin käsittelemäni hoivatyön kehyksessä huomataan asiakkuuden kytkeytyvän käsitteenä vahvaan toimijuuteen. Taloustieteelliset ja yritys-toimintaan liittyvät asiakkaan ympärille ryhmittyvät käsitteet – kuten asiakaslähtöisyys

ja asiakaskeskeisyys – ovat levinneet sosiaali- ja terveyssektorille, jossa asiakkuusajattelun kautta on pyritty tukemaan asiakaskunnan *osallisuutta* omaan hoitoonsa, tarkoittaen asiakkaan autonomiaa, persoonallista vaikuttamista omaan elämäänsä. (Virtanen et al. 2001, 15; Kujala 2003, 73.)

Romaanin maailmassa asiakkuus käsitteenä säilyttää saman vahvan autonomisen toimijuuden konnotaation, mutta asiakkaan toimijuuden vastakohtaksi asetetaan jatkuvasti myyjän voimaton asema suhteessa asiakkaan autonomiseen valtaan. Kovimmille tässä roolissa joutuu Boström, jota kuvaillaan seuraavasti:

Boström oli kaikkien kanssa samaa mieltä kaikista asioista. Hän suhtautui talon johtoon ja työntekijöihin samalla tavalla kuin asiakkaisiin, jotka olivat aina oikeassa. [–] Monien mielestä Boström muistutti luonto-ohjelmassa esiintynyttä harvinaista lajia, joka vaihtaa väriä tarpeen ja taustan mukaan. (H, 69.)

Boström on siis asiakaspalvelijana kameleontti, jatkuvasti asiakkaan tarpeisiin ja mielipiteeseen mukautuva myötälilijä. Myös Boströmin kohdalla työidentiteetti on nielaisemaisillaan hänen henkilökohtaisen minuutensa. Asiakkaan ja myyjän väliseen valtasuhteeseen kadotettua identiteettiään hän kompensoi kuitenkin pakonomaisella seksin ostamisella. Tässä voidaan havaita selkeä kompensatiopyrkimys myyjän kadottamaan valtaan ja autonomiaan nähden. Toimiessaan seksinostajana Boström on vihdoin itse asiakas eli toimiva subjekti.

Boström toimii kuitenkin väärin yrittäessään raiskata Leilan vaikka tämä on korostanut, ettei myy seksiä. Ojanpohjalla kuolemaa tekevä Boström käy läpi tapahtunutta, mutta ei onnistu havaitsemaan omassa toiminnassaan mitään väärää:

Hän [Boström] oli käyttäytynyt niin kuin asiakkaan kuuluu, kohteliaasti ja maksukykyisesti. Hänellä oli ollut ainoastaan yksi oikeus, se joka asiakkaalle on aina kuulunut ja tulee aina kuulumaan: oikeassa oleminen. Jos asiakas sanoo, että koivu on mänty, niin myyjän on se sellaisena nähtävä. [–] myyjä oli ollut eri mieltä eli myyjä oli epäonnistunut [–]. Ei asiakkaan kanssa olla eri mieltä. Eri mieltä voi olla puolisonsa kanssa, eri mieltä ei voi olla töissä. (H, 73–74.)

Boströmin ajattelu on kärjekäs todiste sanonnan ”asiakas on aina oikeassa” muuttumisesta kirjaimellisesti noudatettavaksi säännöksi. Katkelman viimeinen lause tiivistää romaanin esittämän uuden työelämän kritiikin: ”Eri mieltä ei voi olla töissä.” Työ on siis jotakin, joka kahlitsee ihmisen vapaan tahdon ja mielipiteen vapauden. Myyjän ja asiakkaan välinen luonnon ja epätasa-arvoinen suhde tunkeutuu kaikille elämänalueille ja synnyttää näin väkivaltaa ja aitojen, ihmisten välisten, taloudellisista hyöty-suhteista riippumattomien tunteiden kuihtumista. Romaani huipentuu koh-  
taukseseen, jossa Boström palaa pelastetuksi tultuaan kostamaan Leilalle ja pakottaa tämän allekirjoittamaan täydellistä alistussuhdetta osoittavan sopimuksen, nimeltä

”antosopimus”. Siinä Leila lupautuu eräänlaiseen seksiorjan asemaan: tyydyttämään Boströmiä miten vain ja milloin vain tämä tahtoo elämänsä loppuun saakka. Antosopimus on irvokas pastissi vihkivalasta, joka sekin näin palautetaan talouden kieleen.

Hotakaisen romaani on yhteiskunnallisesta synkkyudestään huolimatta rakkausromaani, jolla on onnellinen loppu. Romanin kieleen pesiytynyt asiakas–myyjä–metaforapari nimittäin purkautuu omaan mahdottomuuteensa. Näin käy Leilan ja Mokaan ajatusmaailmojen törmätessä, kun Mokka alkaa tutkia Boströmin tapausta. Aluksi Leila on kenen tahansa rikollisen tavoin Mokalle asiakas. Leila puolestaan tunnistaa Mokasta tätä vaivaavan yksinäisyyden ja kroonistuneen hellyydenpuutteen. ”Olet potentiaali asiakkaani” (H, 126), hän toteaa. Molemmat eivät kuitenkaan voi olla toistensa asiakkaita ja näin ekonomisoitunut suhdelogiikka ei lopulta enää toimi. Leila ja Mokka päätyvät kesken kuulustelun spontaaniin yhdyntään. Tapahtuma purkaa poliisin ja rikollisen välisen asiakassuhteen ja toisaalta Leilan maailmankuvaan syöpyneen käsityksen seksistä naisen ja miehen välisenä vaihtosuhteena. Lopulta molemmat löytävät mahdollisuuden autenttiseen ihmissuhteeseen talouden määrittämien ehtojen ulkopuolella, ja romanin loppu on toiveikas siitä huolimatta, että Leila joutuu vankilaan.

### Lopuksi

Hyvän elämän ja rahan suhde on länsimaisen filosofian ikuisuusongelma. Jo antiikin filosofit kehottivat ihmisiä kohtuullisuuteen, sillä onnellisen elämän perusteisiin kuuluu rahan ymmärtäminen välineelliseksi hyväksi, jolla ei ole itsearvoa. (Shell 2011, 49; Eskelinen 2014, 40.) *Huolimattomissa* fetisoitunut raha ei kuitenkaan näyttäyty romaanihenkilöiden ajattelussa yksilön ominaisuutena, sillä keskeisten henkilöiden motiiveja ei ohjaa halu rahaan. He pikemminkin vain yrittävät toimia maailmassa, jota ohjailevat talouden lainalaisuudet, ja heidän ajatteluun ohjaa ekonomisoitunut kieli. Tässä artikkelissa olen ekonomiakriittisen tarkastelun kautta pyrkinyt osoittamaan tapoja, joiden avulla *Huolimattomien* esittämässä fiktiivisessä todellisuudessa sekä kerronnan ja henkilöihahmojen kielessä talous tunkeutuu sille vieraille elämänalueille erityisesti ihmisten välisiin suhteisiin, seksuaalisuuteen ja työhön. *Huolimattomat* tarkastelee satiirisesti kaupallisen visuaalisen kuvaston läpikäymästä nykykulttuuria ja sen pohjalta maailmankuvaansa ja seksuaalisuuttaan hapuilevia yksilöitä.

Palaan lopuksi vielä johdannossa esittämäni Mikko Lehtosen huomioon talouden, politiikan ja kulttuurin sfäärien itsenäisyydestä ja niiden toisistaan erottamisen ongelmallisuudesta. Sfääriajatteluun suhteutettuna hyödyntämäni lähestymistapa purkaa ja erittelee sfäärien välisiä suhteita kohdentaen erityisesti talouden ja kulttuurin väliseen suhteeseen. Toisaalta suorittamani ekonomiakriittisen tarkastelun voisi näin tulkittuna ajatella paradoksaalisesti myös uusintavan tiukkarajaista sfääriajattelua. Ekonomisointion käsitettä hyödyntävä lukutapani pyrkii nimittäin eräällä tapaa palauttamaan sfää-

rien erillisyyden, ja erillisyydestä muodostuu tutkimusotteeseen kietoutuva piiloinen ideaali ja päämäärä. Tämä päämäärä on tietenkin ilmeinen myös analysoimani romaanin keskeisenä tendenssinä.

Käytännöllisesti katsoen sfäärien ideaalinen erillisuus tuskin kuitenkaan on koskaan mahdollista, sillä käyttämämme kieli ja sen kautta muotoutuvat ajattelumme rakenteet lainaavat jatkuvasti elementtejä kaikista yhteiskunnallisen uusintamisen sfääreistä. Kuitenkin jo näiden yhteyksien tunnistaminen, nimeäminen ja kriittinen arviointi voi tuottaa merkityksellistä tietoa. Kirjallisuus ei välttämättä ole ilmeisin toimija pohdittaessa sitä, kuka voi purkaa tai estää taloudellisen ajattelun tunkeutumista talouden ulkopuolisiin yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin. Artikkelissani olen pyrkinyt osoittamaan, että kaunokirjallisuudella on itseasiassa ainutkertaisia mahdollisuuksia tarkastella talouden, kulttuurin, sukupuolisuuden, kielen ja muiden elämänalojen yhteen kietoutumista. *Huolimattomissa* näitä yhteiskunnallisia kysymyksiä ei nimittäin tarkastella ainoastaan teeman tasolla, vaan ne limittyvät vääjäämättömästi romaanin kertojan diskurssiin ja henkilöhahmojen käyttämään kieleen sekä myös tiettyihin toisintuuihin kirjallisiin konventioihin. Näin romaani osoittaa ekonomisaation kulttuuriset seuraukset kokonaisvaltaisesti kaikilla kerronnan tasoilla ja tästä johtuen voimalla ja syvyydellä johon esimerkiksi akateemisen kirjoittamisen on vaikea yltää.

## Viitteet

<sup>1</sup> *Levottomista* ks. Pajala 2005.

<sup>2</sup> Tekstikatkelman puhe seksuaalivähemmistöistä viittaa myös Floridan nk. gay-indeksiin, jonka mukaisesti luovalla taloudella ja kukoistavalla homoseksuaalien alakulttuurilla on korrelaatio suhde.

<sup>3</sup> Leilan yrityksen nimi on samaan tapaan korostetun epäluonnollinen kuin romaanissa esiintyvä tuotantoyhtiö ”Wanker’s Choise”. Tällaiset yritysten kantamat pseudonimet ovat omiaan tuottamaan tekstiin satiirista ja yhteiskuntakriittistä vaikutelmaa.

<sup>4</sup> Hoivan käsite kantaa mukanaan myös tärkeitä ja perustavanlaatuisia kysymyksiä sosiaalisista suhteista ja inhimillisestä kanssakäymisestä.

<sup>5</sup> Seksityön käsitteestä ks. Kontula 2008, 34–36.

<sup>6</sup> Saiturin kuolema -aihelmasta ks. Kalliosivu 2014.

<sup>7</sup> Mokaan nimeen sisältyvä alluusio Linnan *Tuntemattoman sotilaan* Antero Rokkaan torjuu osaltaan poliisin ammatin kautta aktivoituvaa maskuliinista kehystä. Nimiväännös vihjaa amerikkalaisessa kulttuurissa tuttuun halventavaan stereotyyppiaan poliiseista jatkuvasti kahvittelevina ja lähinnä donitsien syömisestä kiinnostuneina antisankareina.

## Lähteet

### *Primäärilähde*

Hotakainen, Kari 2006. *Huolimattomat* [= H]. Helsinki: WSOY.

*Sekundäärilähteet*

- Amariglio, Jack & David F. Ruccio 2009. Literary / Cultural “Economies,” Economic Discourse, and the Question of Marxism. Mark Osteen & Martha Woodmansee (eds), *The New Economic Criticism. Studies at the Intersection of Literature and Economics*. London: Routledge, 381–400.
- Anttonen, Anneli & Minna Zechner 2009. Tutkimuksen lähestymistapoja hoivaan. Anneli Anttonen, Heli Valokivi & Minna Zechner (toim.), *Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino, 16–53.
- Dalla Costa, Mariosa & Selma James 1975. *The Power of Women and the Subversion of the Community*. Bristol: Falling Wall Press.
- Eskelinen, Teppo 2014. J.M. Keynes, taloustieteen identiteetti ja moraaliteoria. *Tiede & Edistys* 39 (1), 34–46.
- Kalliosivu, Mikko 2014. *Saiturin kuolema. Kuoleman kulttuuripoetiikkaa angloamerikkalaisessa fiktiossa myöhäiskeskiajalta nykypäivään*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Koritz, Amy & Douglas Koritz 2009 (1999). Symbolic Economics. Adventures in the Metaphorical Marketplace. Mark Osteen & Martha Woodmansee (eds), *The New Economic Criticism. Studies at the Intersection of Literature and Economics*. London: Routledge, 408–420.
- Kontula, Anna 2008. *Punainen exodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa*. Helsinki: Like.
- Kujala, Eila 2003. *Asiakslähtöinen laadunhallinnan malli*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Käkelä-Puumala, Tiina 2008. Raha puhuu: katsaus ekonomiakritiikin historiaan ja kohteisiin. *Avain* 3/2008, 48–57.
- Laakso, Maria 2014. *Nonsensesta parodiaan, ironiasta kielipeleihin. Monitasoinen huumori ja kaksoisyleisön puhuttelu Kari Hotakaisen Lastenkirjassa, Ritvassa ja Satukirjassa*. Tampere: Tampere University Press.
- Lakoff, George & Mark Johnson 2003 (1980). *Metaphors We Live by*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Lehtonen, Mikko 2014. *Maa-ilma*. Tampere: Vastapaino.
- Lukács, Georg 1971 (1923). *History and Class Consciousness. Studies in Marxist Dialectics*. Trans. Rodney Livingstone. London: Merlin Press.
- Marx, Karl & Friedrich Engels 1848. *Kommunistisen puolueen manifesti. Manifest der kommunistischen Partei*. <http://sosialismi.net/wp-content/uploads/2008/08/manifestiwww.pdf> (15.2.2015).
- McCloskey, Deirdre N. 1998 (1985). *The Rhetoric of Economics*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

- Ojajarvi, Jussi 2006. *Supermarketin valossa. Kapitalismi, subjekti ja minuus Mari Mörön romaanissa Kiltin yön lahjat ja Juha Seppälän novellissa "Supermarket"*. Helsinki: SKS.
- Osteen, Mark & Martha Woodmansee 1999. Taking Account of the New Economic Criticism: An Historical Introduction. Mark Osteen & Martha Woodmansee (eds), *The New Economic Criticism. Studies at the Intersection of Literature and Economics*. London: Routledge, 2–42.
- Pajala, Mari 2005. Kun mikään ei tunnu muuttuneen. Seksuaalisuus ja romanssi elokuvassa *Levottomat*. Kaarina Nikunen, Susanna Paasonen & Laura Saarenmaa (toim.), *Jokapäiväinen pornomme. Media, seksuaalisuus ja populaarikulttuuri*. Tampere: Vastapaino, 136–161.
- Rissanen, Sari & Sirkka Sinkkonen 2004. Hoivayrittäjyyden synty ja tausta. Sari Rissanen & Sirkka Sinkkonen (toim.), *Hoivayrittäjyys*. Jyväskylä: PS-kustannus, 6–25.
- Shell, Marc 2011. Gygeen sormus. Sari Kivistö & Tiina Käkelä-Puumala (toim.), *Kirjallisuus ja talous Antiikista nykyaikaan*. Teksti ilmestynyt alun perin teoksessa Marc Shell *The Economy of Literature*, 1978. Helsinki: Avain, 19–76.
- Virtanen, Petri, Maria Suoheimo, Sara Lamminmäki, Päivi Ahonen & Markku Suokas 2001. *Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen*. Tekesin katsaus 281/2011. Helsinki: Tekes. <http://www.tekes.fi/Julkaisut/matkaopas.pdf#page=15&zoom=130,-182,553> (16.11.2014).